

BESPREK

[1592]

Ebele Tjepkema, *Exploring content-based language teaching practices to stimulate language use in grades 7 and 8 of Frisian trilingual primary education* (Groningen Dissertations in Linguistics 206). Groningen (2021), University of Groningen, 257 pp. <https://doi.org/10.33612/diss.177500619>

Op 30 augustus 2021 promoveerde Eabele Tjepkema aan de Universiteit Groningen op het proefschrift met bovenstaande titel. Het is niet de eerste keer dat de *trijetalige skoalle* in Fryslân onderwerp van onderzoek is. Waar in eerdere publicaties de focus vooral op het product van het onderwijs lag (hoe presteren de leerlingen in het Nederlands, Fries en Engels?), staat in deze dissertatie de weg daarnaartoe centraal: wat gebeurt er in de klas en hoe ziet het didactisch handelen van de leerkrachten eruit? Overigens brengt de auteur in zijn onderzoek dit onderwijsproces wel in verband met de taalvaardigheidsscores van de leerlingen.

Zoals aangegeven in de titel van het proefschrift gaat het om *content-based language teaching* ofwel inhoudgericht taalonderwijs. Dat houdt in dat de vakinhoud in de doeltaal wordt onderwezen, zoals in de drietalige school een geschiedenisles in het Fries of een aardrijkskundeles in het Engels. Een veel gebezigde term voor deze vorm van onderwijs is CLIL, wat staat voor *content and language integrated learning*. Een heel hoofdstuk in de dissertatie is aan dit type onderwijs gewijd, voorafgegaan door een inleiding en een algemeen theoretische verhandeling over meertalig onderwijs. Tjepkema heeft zich in zijn onderzoek gericht op groep 7 en 8, waarin 70% van het onderwijs in het Nederlands wordt gegeven, 20% in het Fries en 10% in het Engels. Aan het onderzoek deden zeven drietalige basisscholen mee met in totaal negen klassen en 165 leerlingen in de leeftijd van tien tot twaalf jaar. Het onderzoek kent twee meetmomenten: aan het begin van groep 7 en aan het eind van groep 8. Op beide meetmomenten zijn video-opnames gemaakt van lessen in het Nederlands, Fries en Engels, en zijn de leerlingen onderworpen aan een woordenschat- en leesbegripstest in alle drie de talen. In het proefschrift staan zes onderzoeksvragen centraal. Deze worden in wat volgt kort besproken inclusief de daarop gevonden antwoorden. Daarna ga ik in op het belang van deze dissertatie als ook op enkele kritische kanttekeningen die bij het onderzoek geplaatst kunnen worden.

De eerste vraag betreft de talen die door de leerlingen thuis en op het schoolplein worden gesproken. De meerderheid van de onderzochte leerlingen (70%) blijkt thuis overwegend Fries te spreken, maar op het schoolplein wordt het meest Nederlands gesproken. Het mag geen verbazing wekken dat de woordenschatont-

wikkeling van leerlingen die op het schoolplein voornamelijk Nederlands spreken minder is dan die van leerlingen die op het schoolplein overwegend Fries of evenveel Nederlands als Fries spreken. Wel opmerkelijk is dat leerlingen die thuis voornamelijk Fries spreken een sterkere ontwikkeling in begrijpend lezen in het Nederlands laten zien dan leerlingen die thuis voornamelijk Nederlands spreken.

De tweede vraag heeft betrekking op het taalgebruik van de leraren en de leerlingen tijdens de lessen in de drie doeltalen. Het gebruik van een andere taal dan de doeltaal komt het vaakst voor in de Engelse lessen en het minst in de Nederlandse. Over de tijd maken de leerlingen in de Nederlandse en Friese lessen vaker gebruik van een niet-doeltaal, terwijl ze in de Engelse lessen juist vaker de doeltaal gebruiken. Wat de relatie tussen het taalgebruik van de *leraar* in de drie doeltaallessen en de taalontwikkeling van de leerlingen betreft, blijkt dat de leerlingen een significant sterkere ontwikkeling in de woordenschat van het Nederlands laten zien wanneer de leraar in de lessen Nederlands uitsluitend gebruik maakt van de doeltaal. Ook wat de relatie tussen het taalgebruik van de *leerlingen* en hun taalontwikkeling betreft zien we alleen significante relaties voor het Nederlands: de ontwikkeling van de woordenschat en van begrijpend lezen in het Nederlands is sterker wanneer leerlingen naast het Nederlands ook Fries gebruiken in interactie met medeleerlingen.

De volgende twee onderzoeksvragen betreffen het strategiegebruik van de leerkrachten: bij vraag 3 gaat het om het gebruik van strategieën die de focus op de lesinhoud stimuleren en bij vraag 4 om strategieën gericht op de focus op de vorm. Over de tijd is een toename te constateren in het gebruik van strategieën die de focus op de lesinhoud stimuleren. Het grootst is die toename in de Friese lessen. Daar is ook sprake van een significante relatie tussen de aandacht voor de lesinhoud en de woordenschatontwikkeling in het Fries: in klassen waarin meer aandacht voor lesinhoud is, laten leerlingen een sterkere woordenschatontwikkeling in het Fries zien. Het gebruik van strategieën gericht op focus op de vorm zien we het meest in de Engelse lessen: leerlingen blijken vooral feedback te krijgen op hun taalgebruik in het Engels, in mindere mate in het Nederlands en het minst in het Fries. Dat zou zowel met hun vaardigheid in de drie talen te maken kunnen hebben als met de taalattitudes van leerkrachten, waarbij het Nederlands als belangrijkste taal wordt gezien en de houding ten opzichte van het Engels positiever is dan tegenover het Fries. Een relatie tussen focus op de vorm en de taalontwikkeling van de leerlingen kon in geen van de drie talen worden vastgesteld.

De laatste twee vragen hebben betrekking op de manier waarop leerkrachten het doeltaalgebruik door leerlingen proberen te stimuleren: vraag 5 betreft de interactie tussen leraar en leerling en vraag 6 de inzet van didactische werkvormen. Het stimuleren van leerlingen tot interactie is in groep 7 het grootst in de Nederlandse en Engelse lessen; in groep 8 is dat eveneens het geval in de Nederlandse lessen, maar het minst in de Engelse. Voor geen van de drie talen kon een significante relatie worden vastgesteld tussen de stimulering tot interactie en de taalontwikkeling van de leerlingen. Ten aanzien van de inzet van didactische werkvormen zien we met de tijd een toename in het aantal toegepaste werkvormen (leertaken, groepswork,

rollenspel, presentatie) om de interactie tussen leerlingen onderling te stimuleren. Deze toename is het grootst in het Engels en het kleinst in het Nederlands. Voor het Fries is er sprake van een relatie tussen de inzet van deze didactische werkvormen en de woordenschatontwikkeling in het Fries. Voor het Nederlands is het gebruik van didactische werkvormen gerelateerd aan de ontwikkeling van begrijpend lezen.

De verdienste van dit proefschrift is vooral gelegen in de blik die Tjepkema ons met zijn onderzoek geeft in het onderwijsleerproces op de drietalige school. Het onderzoek zit helder in elkaar en de afzonderlijke stappen die hierin worden gezet alsmede de operationalisering van de variabelen worden duidelijk uitgelegd en verantwoord. Het onderzoek laat bovendien zien dat de verschillende talen elkaar niet in de weg hoeven te zitten, maar elkaar juist kunnen versterken. Dat is een mooie uitkomst.

Tegelijkertijd zijn er enkele kritische opmerkingen bij het proefschrift te plaatsen. Dat betreft niet zozeer de beperkingen van het onderzoek die zelf al door Tjepkema worden genoemd, zoals de restrictie tot twee meetmomenten, het werken met relatief kleine groepen en ontbrekende informatie over het gebruik van de doeltalen buiten schooltijd. In plaats daarvan wil ik drie kanttekeningen plaatsen. Ten eerste de inhoud van het bestudeerde onderwijs. Hoewel de titel aangeeft dat het een onderzoek naar inhoudgericht taalonderwijs is, krijgen we geen informatie over de inhoud van dat onderwijs. We vernemen wel *hoe* dit onderwijs wordt gegeven, of daarbij de focus op inhoud dan wel op vorm is gericht, welke strategieën door de leerkrachten worden gebruikt, enzovoort, maar we krijgen niets te horen over *wat* er gedoceerd wordt. Welke vakken en onderwerpen worden in de drie talen gegeven? Is dat willekeurig of zijn bepaalde vakken en/of onderwerpen gekoppeld aan een bepaalde taal? Op een na alle geobserveerde Engelse lessen waren specifieke *taallessen*. Dat gold bij beide metingen ook voor drie van de Friese lessen, terwijl alle geobserveerde Nederlandse lessen inhoudgericht waren. Wat is de verhouding tussen deze taallessen en de overige lessen in met name het Fries en het Engels? Is dat in een mate dat er nog voldoende van inhoudgericht taalonderwijs gesproken kan worden? Dat zijn vragen die in de dissertatie onbeantwoord blijven.

In de tweede plaats wordt bij de opzet van het onderzoek vermeld dat de leerkrachten gedurende de looptijd van het onderzoek een trainingsprogramma van acht sessies aangeboden hebben gekregen (vier in het eerste en vier in het tweede jaar), waarin hun allerlei didactische vaardigheden met betrekking tot CLIL zijn aangeleerd. In de rest van de dissertatie wordt met geen woord over dit programma gerept, waardoor bij mij de alarmbellen gaan rinkelen. Dit lijkt namelijk op een interventie die de uitkomsten in hoge mate kan hebben beïnvloed. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn voor de mate en de situaties waarin de doeltaal wordt gebruikt, de manier waarop leerlingen door de leerkracht tot interactie worden gestimuleerd, de mate van interactie tussen docent en leerlingen, de manier waarop de leerlingen feedback krijgen en de didactische werkvormen die door de leerkracht worden

US WURK LXXI (2022), p. 89

ingezet. Het is opvallend dat aan dit aspect in het onderzoek geheel voorbij wordt gegaan.

Tot slot een punt dat Tjepkema weliswaar niet is aan te rekenen, maar waar ik na het lezen van de dissertatie wel mee blijf zitten. Als het namelijk zo is dat het Engels niet meer dan 10% van de onderwijstijd bedraagt en de taalvaardigheid van de leerlingen in het Engels wellicht meer buiten dan binnen school gestimuleerd wordt, dan rijst de vraag in hoeverre er echt sprake is van drietalig onderwijs. Het lijkt me een punt waar de *trijetalige skoallen* zich nog eens goed op moeten bezinnen. Zoals gezegd doet dit punt niets af aan de algehele kwaliteit van het door Tjepkema uitgevoerde onderzoek.

Folkert Kuiken
f.kuiken@uva.nl